

Elvir Musić

Ibn Sina i njegove rubaije na perzijskom jeziku

UDK 821.222.1-1

Sažetak

Perzijska književnost ravnica je profinjenih misli i pjesničkih formi koje krase zbirke pjesama velikana te književnosti poput Hafiza, Sa'dija, Mevlane, Hajjama i Attara Nišaburija. Uz kaside, gazele i mesnevije koji obiluju mudrim porukama s pečatom intelektualnih, filozofskih i pjesničkih velikana, u ovoj književnosti nailazimo i na rubaiju kao na izvornu perzijsku pjesničku formu koja se prvi put, najvjerovatnije, javlja u zbirci pjesama Rudakija iz Samarkanda.

Tekla iz pera mnogih pjesnika, mislilaca, filozofa, teologa i gnostika, rubaija je, bez spomena pjesničkog pseudonima svoga autora, putovala od čitaoca do čitaoca i pronosila esencije misli svojih sastavljača, pritom nerijetko bivajući pripisivana drugim autorima. U ovom radu donosimo prijevod dvadesetak rubaija za koje se stručna javnost slaže da su potekle iz pera glasovitog Ibn Sinaa.

Ključne riječi: Ibn Sina, Hajjam, rubaija.

Uvod

Perzijska književnost, kao jedan od najznačajnijih particijanata u bogatstvu svjetske književnosti, neiscrpna je riznica dragulja jedinstvene književne vrijednosti koja nas neprestano iznenađuje svojim obiljem. To je književnost koja je iznjedrila brojne književne velikane kojima se iskren čitalac divi i zahvaljuje im na mudrostima kojima su mu obogatili život i probudili u njemu osjećaj za lijepo. Osim profinjeno jezika i istančanih misli koje vladaju predivno osmišljenim niskama harfova, ovu književnost odlikuje i posvećenost stalnom ispoljavanju kreativnosti na morfološkoj, sintaktičkoj, ali i na strukturalnoj ravni, pa tako imamo niz pjesničkih formi čija je osnovna struktura nastala u prostranstvima kreativnosti i mašte iranskih mislilaca i pjesnika. Jedna od tih pjesničkih formi je rubaija. Nastala u trenucima Rudakijevog duhovnog zanosa potaknutog slušanjem vlastitog ili nečijeg priznanja Božije svemoći (lā havle ve lā kuvvete illā billah) ili u njegovu uživanju u žamoru razigrane dječice u nekom od sokaka Samarkanda, prva rubaija potekla je upravo iz pera tog pjesnika, kojeg smatramo i ocem klasične perzijske književnosti. Nakon Rudakija, pisanju rubaija pažnju su posvetili mnogi veliki pjesnici, filozofi, gnostici i spoznavatelji Božijeg svebića, svaki od njih utirući onom koji dolazi stazu prema vrhuncima poetskog uspjeha i tronu pjesničke neprolaznosti.

Rubaije su pisali pjesnici i mislioci raznih životnih uvjerenja i različitih doživljaja samog postojanja, a njihove misli diktirale su tematiku koja se javlja u rubajama s njihovim poetskim pečatom. Upravo zbog te misaone i tematske raznolikosti moguće je rubaije podijeliti u više od deset vrsta, od kojih su osnovne tri: lirska, u kojoj caruju istančana ljubavna osjećanja; gnostička, koja služi olakšavanju procesa spoznaje Božijeg svebivanja i u suštini je lirska, te, na koncu, filozofska, u kojoj filozofi i ljubitelji perzijskog, a kasnije i osmanskog govornog područja, iznose svoje misli i čitaoca potiču na razmišljanje o njima. Rubaija je izrazito atraktivna pjesnička forma koja plijeni i pjesničku i čitalačku pažnju. Pogodna za prezentaciju esencije misli u samo jednoj rečenici i jednostavna za poetsko

oblikovanje, privlačila je pažnju mislilaca i pjesnika, uključujući i one koji se u svom vremenu nisu posebno isticali pjesničkim darom. Jednostavna za razumijevanje, kratka za čitanje i pogodna za pamćenje, plijenila je pažnju šire čitalačke publike. Osim toga, svoje misli su u formu rubaije pretakali i mnogi intelektualni buntovnici koji su kritiku vlasti ili javnosti zaodijevali u taj poetski oblik i bez potpisa je nudili čitalačkoj publici, ne ostavljajući tako valjan trag zbog kojeg bi se našli na meti organiziranog progona od vlasti ili prezira kritičarskog dijela javnosti. Upravo zbog činjenice da se u rubajama ne pojavljuje pjesnikov potpis, odnosno pseudonim, mnoge rubaije u raznim zbirkama i međmuama zabilježene su bez traga o njihovu autoru. Najuspjelije od tih, na taj način spašenih rubaija, vremenom su pripisivane poznatijim pjesnicima, tako da je na kraju Hajjamu iz Nišabura pripisano blizu četiri hiljade rubaija, iako je on, možda, napisao tek desetinu od tog broja.

Slično putovanje rubaija zabilježeno je i u rukopisima koji čuvaju riječi i djela poznatih sufijskih prvaka poput Ebu Sa'ida Ebu el-Hajra, Mevlane Dželaluddina Rumija i Bajezida Bistamija. Danas se, naprimjer, Ebu Sa'idova rubaija pripisuje Rumiju i svrstava se među njegove najcitiranije riječi, a govori o pozivu svima da dođu u kuću oprosta i milosti. Onako kako su jezički uspjelije i misaono savršenije rubaije pripisivane Omeru Hajjamu, tako su i Hajjamove rubaije pripisivane drugim pjesnicima i filozofima koji su rubaije pisali u trenucima intelektualnog opuštanja, bilježenja filozofskih misli, ali i kao dio njihovog nastojanja da neke od svojih kompliciranih misli pojednostave i u formi rubaije ponude široj publici. Na takve slučajeve nailazimo u brojnim međmuama, zbirkama i bilježnicama velikih učenjaka u kojima su nerijetko Hajjamove rubaije, zbog njihove filozofske sadržine, pripisivane velikom islamskom filozofu Ibn Sinau, a Ibn Sinaove pripisivane Hajjamu. Pa ipak, Ibn Sinaove rubaije, kao svjedok njegove poetske posebnosti, pronalazimo u bilježnicama pisanim prije nekoliko stoljeća. Te rubaije su kvalitetnoj književnokritičkoj analizi podvrgnuli ugledni profesori perzijskog jezika i književnosti poput Sa'ida Nafisija i Mahmooda Modabberija,

koji su među prvima obilježili, klasificirali i na jednom mjestu objavili dvadesetak Ibn Sinaovih rubajija. U posljednjih nekoliko godina o ovoj temi je objavljeno nekoliko značajnih naučnih radova koje potpisuju Sohail Yari Goldare, Seyyid Ahmad Imamzade i Mohammad Hosain Modžadad, a u kojim su objavljene i rubajije koje Nafisi i Modabber nisu uvrstili u svoje radove koji se odnose na temu Ibn Sinaovih rubajija. Važna za spomenuti su, naravno, i saznanja profesora Bertolsa, Asimonova te Saredreddina Eynija, koji pet Ibn Sinaovih rubajija uvrštava u svoj izbor tadžičke književnosti. U ovom radu smo Ibn Sinaove rubajije sačuvane u djelima spomenutih profesora preveli na bosanski jezik i donosimo ih u nastavku.

*O ti kojemu se život na dva daba nalazi,
Vjetar dah je koji ode, pa i koji dolazi,
Dvore svoga života ti baš na vjetru postavi,
Na vjetru li da postoji to što časom prolazi?!*

*O ti, Moćni, neplahirni, bez istoga, drugoga,
Zašto kaznom Ti da plašiš svoga roba ovoga?
Znaš da niko učiniti ni kol'ko trun ne može,
Sem da nemoć, zanos, prizna ispred praga Tvojega.*

*Gdje je srce što će daškom tajnu mu oćutati?!
Gdje je uho što će R'ječ mu bar u dahu slušati?!
Ljubljeni ljepotu svoju danonoćno otkriva,
Ali gdje je oko što će s Ljepotom se sastati?!*

*Okrepa je vino rujno duši čistoj, zaista,
Zbog boje mu izdaleka čak i ruža zablista,
Hrđu s duše rastužene svojom bojom izglaća
Oživi i mrtvo srce ko što šuma izlista.*

*Vino rujno bez patvore duši prava naslada,
Gucne li ga gavran crni kao Huma ispada,
Okusom je gorak savjet oćev, al' je koristan,
Neuk misli da su laži, mudrome se dopada.*

*Gorko kao oćev savjet, vino, al' je korisno,
Neznalici laž sama je, znalcu hak je, mirisno,
Mudrome je slovom vjere halalom učinjeno,
A fetvom je neukome haram i zabranjeno.*

*Prije negoli na sv'jetu budeš samcat ostao,
Sve učini da se ne bi toga dana kajao,
Još danas ti učini sve što možeš činiti,
Zar da činiš nešto sutra u kom nisi svanuo?!*

*Ona vatra vodi slična što je dušekrepljiva,
Krvca to je, krvnik nije, da u zindan se sliva,
Uistinu, svakog ljeta, u okovu skončava,
A ona ljepotom svojom moju dušu cjeliva!*

Pariska medžmua

*Govorniče! Ne pojmiš li u središtu tjelesa,
Spoznaju božansku što ti se lije sa nebesa,
Sutra kad te ljubopitnost za nav'jeko ostavi,
U neznanja vječna tmini ostat ćeš sam, od mesa!*
(f. 433)

*O dušo što si u okovu požude i straha,
Hitro hitaj, ne dangubi, sred jednoga si daba,
Ne htij dunja i položaj, nemoj se oholiti,
Dosta svog ćeš izgubiti zbog dušmanskoga praba!*
(f. 433)

*Od vrhunca sunćeva sve do zemlje središta,
Nebesa sam sva prošao, pustinje, ruišta,
U tom svemu ni za prašku većim ja ne postah,
Sav kal ja sa sebe saprah, ne ostade ništa!*
(f. 433)

*Ovaj život kojeg čine sve same tjeskobe,
Sobom prođe, ne ostavi ništa sem tegobe,
Sve mi žao što na kraju njega valja poći,
A da vinut' savršenstvu ne mogah se moći!*
(f. 433)

*Suština je narav, a ne supstancija vina,
Mudrih razume klonule ispuni milina,
Svojom suštinom bivuje sve što sobom biva,
Hajvanće životom živi, zar bit je dolina?!*
(f. 846)

*Znaj, nevjera poput moje, isprazna i lahka nije,
Čvršći od imana moga ni u kog imana nije,
U vremenu jedan 'vakav, pa zar i on da je kafir?
Ako j' tako, u vremenu, muslima nijednog nije.*
(f. 491)

*Skrši okov metafore, bjež' od zamki osjećaja,
S ništavnima himmet će ti ostati bez svog sjaja,
Kako savršen da bude u vasc'jelu zemljevanju,
Koji ne zna otkud dođe i gdje se s nastavkom spaja?!*

*Otkad vino ljubavi su u vřćeve ulili,
I za ljubavlju kapljom mu ašika gonili,
Dušu, mis'o, Bu Alija s ljubavlju Alija,
Kao ml'jeko i šećer su zajedno stopili!*

*U ovoj niziji srce neprestano je jezdilo,
Ni kol'ko vlas nije znalo, ali vlas je raslojilo,
Na hiljade sunaca je u srcu mi vječno sjalo,
Do savršenosti čestice srce puta nije znalo!*

*Mi smo plaća skrivenoga u sm'jehu k'o ruža,
Načas mrtvi, oživljeni, dahom smo k'o ruža,
U svemu smo mi prisutni k'o crvena ruža,
I svukud smo rasijani latima k'o ruža.*

*U velu govora ništa nejasno ne osta,
Tek pokoja tajna osta što nejasna osta,
O znanju Ti pošto dobro bijah razmislio
Jasno posta da jasno mi baš ništa ne posta.*

*Sv'jet pogledaj za čiju sam stranu svez'o ništa,
I od dana u kojemu ne ugrabih ništa,
Srčiku mi slavolja vidi što nikad ne sjedoh,
Uzmi kuglu ti mudrosti, ja ne uzeh ništa.*

Izvori i literatura

Mīrfāzeli, Seyyīd 'Alī (1382/2003), *Robā'īyyāt-e Hayyām dar manābe'-e koban*, Tehrān: Markaz-e našr-e dānešgāhi.
Modabberī, Mahmūd (1370/1991), *Šarh-e āhvāl wa āš'ār-e šā'erān bī dīvān dar qarn-e sevom, čabārom wa pandžom-e hedžriye qamarī*, Tehrān: Našr-e Panoos.
Nafīsī, Sa'īd, Āsār-e fārsīye Ibn Sīnā, *Mağāleye Mehr*, Vol. IV (1316/1937), s. 1199–1211.
Şafā, Zabihollah (1378/1999), *Tārīḥ-e ādabīyyāt-e*

fārsī, Vol. III, č. VIII, Tehrān: Ferdous.
Seyyīd Aḥmad Emāmzāde wa Moḥammad Ḥosāin Moğadam, Negāhī be āferīdehāye še'riye Şeyḥ al Reīs Bū 'Alī Sīnā – Āš'ār-e fārsī, *Mağmū'eye maqālāt-e hamāyeš beyn al mellaliye Ibn Sīnā*, Hamedān: Dānešgāh-e Ibn Sīnā.
Şervānī, Ğemal Ḥalīl (1366/1987), *Nuzhetu-l Meğālis*, šarḥ wa moqaddame: Moḥammad Āmīn Riyāhī, Tehrān: Zavvār.

Abstract

Ibn Sina and his Rubaiyat in Persian Language

Elvir Musić

Persian literature is a treasury of refined thoughts and poetic forms in collections of poems by great representatives of that literature, such as Hafiz, Sa'di, Mevlana, Khayyam and Attar Neyshabouri. In addition to qasidas, ghazals and masnavis which abound in wise messages with a seal of great intellectual, philosophic and poetic figures, in this literature we also find rubaiyat, an original Persian poetic form, which, most probably, appeared for the first time in the collection of poems by Rudaki from Samarkand.

Flowing from the pen of many poets, intellectuals, philosophers, theologians and gnostics, ruba'i travelled from one reader to another, without any reference of its author's poetic pseudonym, and carried the essences of thoughts of its authors, while being at the same time often attributed to other poets. This paper presents the translation into Bosnian language of some twenty rubaiyat, upon which professional public agrees that they have originated from the pen of renowned Ibn Sina (Avicenna).

Keywords: Ibn Sina, Khayyam, rubaiyat